

Формування мовної та мовленнєвої компетенції дітей раннього віку

**Погрібняк Ніна Василівна,
старший викладач кафедри дошкільної
освіти ЗОІППО**

Питання для обговорення

- 1. Поняття «мовна» та «мовленнєва» компетенції «мовленнєвий розвиток», «мовленнєва діяльність».
- 2. Зміст роботи за освітньою лінією "Мовлення дитини", що окреслені новою редакцією Базового компонента дошкільної освіти.
- 3. Оптимізація мовленнєвої роботи з дітьми раннього віку в ЗДО.
- 4. Основні завдання мовленнєвого розвитку дітей раннього віку.
- 5. Створення умов щодо організації мовленнєвої діяльності з дітьми раннього віку.

Посібники для роботи з дітьми (2-3 роки)

Компетентність -

- це комплексна характеристика особистості, яка вбирає в себе результати попереднього психологічного розвитку: знання, вміння, навички, креативність, ініціативність, самостійність, самооцінку, самоконтроль.

Обґрунтуйте, що є спільного та відмінного у даних поняттях:

- **Мовна компетенція** - це засвоєння і усвідомлення мовних норм, що історично склалися у фонетиці, лексиці, орфоєпії, семантиці, стилістиці та адекватне їх застосування у будь-якій людській діяльності у процесі використання певної мови.
- Це інтегративне явище, що охоплює цілу низку спеціальних здібностей, знань, умінь, навичок, стратегій і тактик мовної поведінки, настанови щодо успішного здійснення мовленнєвої діяльності в конкретних умовах спілкування.

- Мовленнєва компетенція** - це сукупність конкретних умінь, необхідних члену мовного співтовариства для мовленнєвих контактів з іншими і оволодіння мовою як навчальною дисципліною.
- це вміння адекватно і доречно практично користуватися мовою у конкретних ситуаціях (висловлювати свої думки, бажання, наміри, прохання тощо), використовувати для цього як мовні так і позамовні (міміка, жести, рухи) та інтонаційні засоби виразності мовлення.

Обґрунтуйте, що є спільного та відмінного у даних поняттях:

Мовленнєвий розвиток - це наявність оптимального щодо віку кола лінгвістичних уявлень, мовленнєвих умінь і навичок, розвиненість мовлення, сформованість мовленнєвої активності, самостійність в оволодінні лінгвістичною інформацією, вміння використовувати різноманітні засоби спілкування.

Мовленнєва діяльність - це активний, цілеспрямований процес створення та сприйняття висловлювань, що здійснюється за допомогою мовних засобів під час взаємодії людей у різних мовленнєвих ситуаціях.

Напрями освітньої лінії “Мовлення дитини” за БКБО

- засвоєння дитиною культури мовлення та спілкування, елементарних правил користування мовою у різних життєвих ситуаціях.
- Оволодіння мовою як засобом пізнання і способом специфічно людського спілкування є найвагомим досягненням дошкільного дитинства.
- Вивчення української мови в дошкільних навчальних закладах національних спільнот передбачає залучення дітей інших національностей, які є громадянами України, до оволодіння українською мовою як державною на рівні вільного спілкування з іншими дітьми і дорослими, виховання інтересу та позитивного ставлення до української мови.

Складники мовленнєвої компетенції за БКДО:

лексична – наявність у дітей певного запасу слів у межах вікового періоду;

фонетична – правильна вимова всіх звуків рідної мови, звукосполучень, розвинений фонематичний слух; оволодіння інтонаційними засобами виразності мовлення (темп, тембр, сила голосу, логічні наголоси тощо);

граматична – неусвідомлене вживання дітьми граматичних форм рідної мови згідно із законами і нормами граматики (рід, число, відмінок, клична форма тощо);

діалогічна – розуміння зв'язного тексту, вміння дітей відповідати на запитання і звертатись із запитаннями, підтримувати та започатковувати розмову, вести діалог, складати різні види розповіді;

монологічна – володіє навичками розгорнутого, послідовного, логічного, зв'язного мовлення;

комунікативна – комплексне застосування дитиною мовних і немовних засобів з метою комунікації, спілкування у конкретних соціально – побутових ситуаціях, уміння орієнтуватись у ситуації спілкування, ініціативність спілкування.

Особливості розвитку мовлення дітей другого року життя

Перше півріччя(1 рік - 1рік 6 місяців)

Швидкими темпами збільшується пасивний словник, кількість слів, які розуміє дитина. Легко встановлюється зв'язок між предметами, діями та їхніми словесними позначеннями; узагальнює предмети за суттєвими ознаками. Мовлення дорослого стає інструкцією до дії, дитина за словом дорослого виконує прості дії з предметами ("закрий", "відкрий", "поклади") до 1 року 3 місяців, а потім і більш складні ("Візьми ложку і сядь за стіл", "Візьми серветку і витри рот").

Легко наслідує звукосполучення, які чує від інших. Характерними для дитини є ігри-монологи (наслідування мовлення дорослих у формі белькоту). Повторює за дорослим закінчення слів і легкі слова. Запас слів близько 30-40. Слова набувають узагальнювального характеру (словом "кішка" позначає будь-яку кішку-живу, іграшкову, гумову, м'яку, велику, маленьку, чорну, руду, на картинці). У словнику багато полегшуючих слів (ляля, ко-ко, гам-гам, бі-бі, тік-так), переважають іменники і дієслова. Звертається із запитаннями: "Що це? "Де?".

Вживає слова-речення. В кінці періоду(до 1 року 5-6 місяців) з'являються двослівні речення. Продовжує багато белькотати, емоційно спілкуючись з дорослими у процесі своєї діяльності. Слова доповнюються мімікою, жестами, рухами. Звертається до дорослих із проханням, скаргою, показує жестами, мімікою подекуди додає знайомі слова.

□ З 1 року 8 місяців повторює усе, що чує, щодня з'являються нові слова. Запас слів швидко зростає, наприкінці року - до 300 слів. По легшувальні слова замінюються правильними. У словнику з'являються прикметники і займенники. Узагальнює предмети за істотними ознака ми. З'являються речення з двох-трьох слів, що побудовані аграматично. Звернення до дорослих набуває мовної форми. До двох років оволодіває три-, п'ятислівними реченнями, з'являються флексії. Мовлення стає засобом спілкування з дорослими. Звертається із запитанням «Що це?». Бажання і прохання передає словами. Мовлення яскраво виражене емоційно.

Друге півріччя (1 рік 6 місяців-2 роки)

Виявляє підвищений інтерес до розмови дорослих, втручається у виконання деяких дій, що впливають із розмови, яка ~~безпосередньо не звернена до дитини~~. Розуміє смисл речень, висловлювань про події та явища, які часто повторюються в особистому досвіді дитини. Розуміє запитання "Що?", "Хто?", "Де?". Легко повторює слова та фрази, які промовляють дорослі.

Запас активного словника легко зростає: в 1 рік 8 місяців-100 слів, 1, 9-175, 1 рік 10 міс.-225 слів, 2 роки-300 слів. Полегшуючі слова замінюються правильними (гав-гав – собака). З'являються прикметники, займенники. Узагальнює предмети за суттєвими ознаками.

Активізується мовленнєва діяльність дитина багато розмовляє. В мовленні з'являються дво – трислівні речення, а на кінець року чотирислівні і навіть більше. Засвоює перші граматичні форми (словозміна слів у реченні, їхнє узгодження).

Мовлення стає засобом спілкування з дорослими: відповідає на запитання, звертається до дорослих із запитанням "Що це?". Прохання, бажання передаються словами, набирають мовної форми. Мовлення емоційно виразне.

**Розвиток
розуміння
мовлення
дорослих**

**Формування
граматичної будови
мови**

**Розвиток
мовленнєвих
узагальнень**

**Основні
напрями
роботи**

**Розвиток словника
та активного
мовлення**

**Засвоєння звуків
рідної мови**

□ **Розвиток діалогічного мовлення:**

- узагальнені запитання ("Скажи, що тобі потрібно?" "Що ти хочеш?").
- - конкретні запитання ("Що тобі дістати?" "Що ти хочеш подивитися?").
- Запитання на уточнення ("Що тобі дістати з полиці?").
- Запитання, що дають вибір.
- Запитання з конкретизацією змісту (Що ти хочеш? Тобі подати кошик?).

□ **Розвиток описового мовлення:**

- I стадія (1,6-1,7м.)-поява описових констатуючих речень (відсутнє дієслово "Тато, Вова спати").
- II стадія(1,8 -1,9м.)- ініціативне, самостійне описове мовлення (дієслово вживає у наказовій формі "Двей закой, Оля"), передає в мовленні все, що вона бачить.
- III стадія(1,9-1,10 м.) - розповідь-відповідь про власну діяльність або ж на основі спостереження (дитина бігає за півником).
- IV стадія (1,10-1,11м.)- ініціативна описова розповідь на основі минулого досвіду.
- V стадія - (1,11м.-2р.) - мовлення-відображення (тип репродуктивного описового мовлення).

ЗАВДАННЯ

- Основні завдання I групи:
 - впізнавати на картинках знайомі предмети незалежно від зовнішнього вигляду;
 - формувати слова узагальнення;
 - викликати звуконаслідування;
 - викликати впізнання зображення нових предметів.
- Основні завдання II групи:
 - навчити розуміти, слова, що позначають дії (спить, їсть, сидить, біжить, стрибає тощо) та якості (маленький, великий, веселий, сердитий);
 - вправляти в наслідуванні не тільки окремих слів, а й двослівних речень;
 - вчити переходити від полегшених слів на правильні;
 - збагачувати емоційну виразність мовлення дітей.

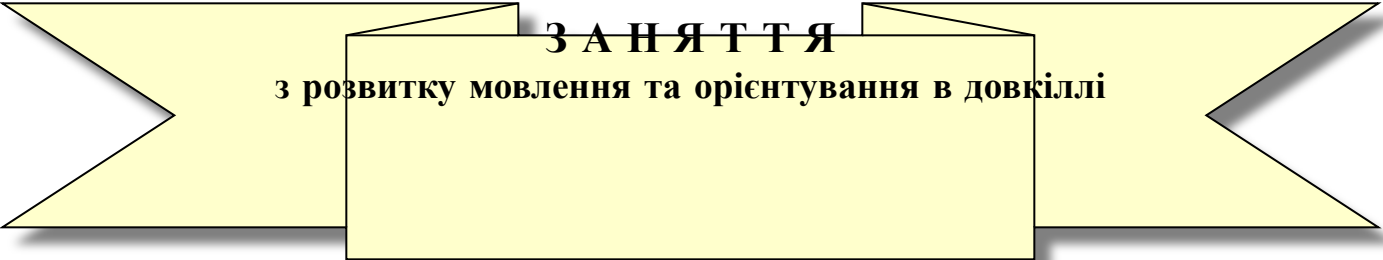
Основні завдання (третьої групи):

- вправляти дітей в розгляданні і розумінні знайомих дітям за їхнім особистим досвідом дій та нескладних сюжетів за словесним поясненням дорослого;
- викликати наслідування не тільки нових слів, але й простих трьох-чотирьох слівних фраз;
- вчити вимовляти слова правильно, не замінювати їх полегшеними, виправляти неправильні закінчення.

Форми навчання

ЗАНЯТТЯ

з розвитку мовлення та орієнтування в довкіллі

Повсякденне життя

Форми та методи

- *організовані спостереження, ігри на звуконаслідування;*
- *ігри в «розповідь»* (Сценарії ігор-розповідей складає сам вихователь, або бере з посібників. Після розповіді, яка супроводжується іграшками, вихователь дає іграшки дітям і діти грають з ними самостійно);
- *розмови про минулий досвід (що бачили на прогулянці, що робили);*
- *читання художніх творів;*
- *показ із називанням (дидактична лялька, набір птахів, тварин).*
- **Робота поза заняттями:**
 - словесні вказівки;
 - словесні доручення;
 - стимулювати дітей до виконання різних дій з іграшками;
 - запитувати дітей про їхні бажання;
 - стимулювати дітей до звуконаслідування;
 - вчити дітей відповідати на запитання: Що це? Скажи. Що Юля робить?
 - ігри з пальчиками.

**Особливості
розвитку мовлення
дітей третього року
життя**

Становлення і розвиток мовлення дітей третього року життя

Вчити розуміти
узагальнювальні
поняття;
спонукати
дітей до
спогадів;
розуміти та
впізнавати
окремі
дії та сюжети
за
картинками;
розуміти зміст
оповідань,
казок.

Формувати
вміння
розрізняти
предмети за
зовнішнім
виглядом
(форма,
величина,
колір)

Ознайомлення
з
якостями,
ознаками
властивостями
предметів та
явищ,
відносинами

На третьому році життя мовлення розвивається швидкими темпами в таких напрямках:

- розуміння мовлення дорослих;
- оволодіння словником,
- удосконалення звуковимови,
- засвоєння граматичної будови мовлення,
- розвиток діалогічного мовлення.
- **Показники засвоєння змісту:**
- Розуміти тексти віршів, оповідань, казок у супроводі унаочнення та без нього.
- Оволодіти вимовою всіх звуків (крім ш, р).
- Читати напам'ять вірші, розповідати казки.
- У словнику дітей має бути 1200-1500 слів.

□ ЗАВДАННЯ:

- Вилучення з розмови дітей використання одноманітних слів, виразів, фраз.
- Удосконалення аналізаторської діяльності.
- Поглиблення знань дітей про тварин.
- Удосконалення засобів спілкування.
- Використання в самостійних іграх спеціальних іграшок-посібників.
- **Завдання щодо розвитку зв'язного мовлення:**
- Вчити відповідати на запитання.
- Стимулювати дітей звертатися із запитаннями до вихователя і однолітків.
- Висловлюватися про іграшки, про те, що зображено на картинці, про прочитане.
- Розповідати фразами про те, що бачили на прогулянці, про власний досвід та прочитане.

Розвиток активного мовлення

▣ Показники:

- ▣ Збагачення словника.
- ▣ Поява майже всіх частин мови.
- ▣ Копіювання інтонації дорослого.
- ▣ Спостереження за живим об'єктом.
- ▣ Неузгодженість в роботі мовленнєвого та дихального апаратів.

▣ Завдання:

- ▣ Використовувати в мовленні порівняння, епітети, образні вирази.
- ▣ Вправляти дітей у правильному вживанні іменників у множині, вживанні іменників з прийменниками в, на, під, дієсловами в минулому і майбутньому часі.
- ▣ Розвивати вміння розповідати потішки, невеликі вірші, казки.

Три рівні засвоєння слів дитиною

- Дитина розуміє слово, але не використовує його в активному словнику.
- Дитина впізнає та називає слово (дію, якість, ознаку) лише у звичних для дитини умовах.
- Впізнає і правильно називає слово (дію, відносини, властивості) за будь-яких умов.

Класифікація занять

- індивідуальні (1-3 дитини);
- індивідуально-групові (4-6 дітей);
- групові (до 10-12 дітей).
- Типи мовленнєвих занять: комплексні (I-III тиждень) та тематичні (IV тиждень).
- Інтегровані заняття (**навчально-ігрові**) (1-2 рази у квартал).

МІНІ-ЗАНЯТТЯ

- “міні” – передбачає мінімізацію:
 - - за кількістю дітей, які одночасно зайняті;
 - - за тривалістю організованої діяльності;
 - - за обсягом змісту, що реалізується.
- З дітьми третього року життя міні-заняття з мовленнєвого розвитку найчастіше проводяться з іграшками та в ігровій формі.
- Міні-заняття проводяться в груповій кімнаті або на прогулянці з 2-4 дітьми на фоні самостійної діяльності решти дітей, їх тривалість складає від 2 до 5 хвилин.

Спосіб організації

- (підгрупами по 3-4 дитини), форма організації (міні-заняття) та зміст і компонування матеріалу (застосування музики та вправ на розвиток дрібної та загальної моторики, зображувальна та предметна діяльність, що супроводжується мовним коментарем).

Вимоги до міні- занять

□ До структури міні- занять рекомендовано включати:

- спільне музичне привітання, яке спрямоване на розвиток комунікативної культури, з елементами психогімнастики;
- -пальчикові ігри, вправи на розвиток дрібної моторики;
- -вправи на розвиток загальної моторики, координації, наслідування;
- -дидактичні ігри та вправи;
- -елементи зображувальної діяльності, що супроводжуються мовним коментарем.

□ Усі складові таких занять можуть бути об'єднані єдиним сюжетом, основою якого є певна лексична тема, наприклад «Транспорт», «Наші іграшки», «Як зайченя маму шукало» тощо.

- Кожна тема потребує добору певного матеріалу. Доцільно поєднувати рухливі, настільні, пальчикові ігри, танці, пісні, віршований матеріал, оздоровчі вправи, казки; можна використовувати елементи різних розвивальних методик.
- Міні-заняття з малюками закінчуються спільним підбиттям підсумків та релаксаційними вправами.

Види занять

- Спостереження в довкіллі.
- Цільові прогулянки.
- Дидактичні ігри.
- Заняття з картинками.
- Ознайомлення з художньою літературою.
- **Перелік оповідань, що читають без супроводу наочності, на слух:**
- Л.Толстой. Лялька. Зима. Цуценята.
- К. Ушинський. Гуси.
- Л. Славша. Ляльчине ліжко.
- В. Федяєвська. Мишка.
- Показ діафільмів.
- Настільні дидактичні ігри.
- Показ інсценівок.
- Спеціальні заняття на свіжому повітрі.
- Ігри в оповідання.
- Бесіди – розповідання.
- Показ настільного, тіньового театрів.
- Заняття з сенсорного виховання з дидактичним матеріалом.

Методичні прийоми

- Показ з називанням.
- Показ у дії.
- Багаторазове повторення фраз, слів у їх різноманітних варіантах і комбінаціях.
- Запитання, пояснення, словесні доручення.
- Ігрові сюрпризні моменти, ігри та ігрові вправи.
- Розповідання і бесіди.
- Читання.
- Чергування різних прийомів навчання (пояснення, вказівка і показ з ігровими завданнями).
- Сполучення хороших відповідей дітей з індивідуальними.
- Використання різноманітного демонстраційного матеріалу.
- Використання найрізноманітніших завдань.

ЛІТЕРАТУРА

- 1. **Богуш А.М. , Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови: Підручник/ За ред.А.М. Богуш. – К.: Вища шк., 2019. – 542 с.**
- 2. **Богуш А.М. Педагогічні виміри Василя Сухомлинського в сучасному освітньому просторі. Монографія. К-Подільськ, 2018, С. 131-145.**
- 3. **Богуш А.М. , Гавриш Н.В. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2019.- 408 с.**
- 4. **Богуш А.М., Маліновська Н.В. Методика розвитку мовлення і навчання рідної мови дітей раннього віку: навчально-методичний посібник/ Богуш А.М., Маліновська Н.В.- К.: Видавничий Дім "Слово", 2019.-392 с.**
- 5. **Поніманська Т.І. Розвиваємо, навчаємо, виховуємо дитину третього року життя. - К.: Видавничий Дім «Слово», 2019.- С. 204-263.**
- 6. **Богуш А.М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти.- Харків.: Вид-во «Ранок», 2013. – 192 с.**